בס"ד

The Abraham Arbesfeld

Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

Heter Meah Rabbanim: The Use and Abuse of Halakhah

Rabbi Ozer Glickman

November 22, 2009 • ה' כסלו תש"ע

1. דברים פרק כד

א) כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו: ב) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר:

2. משנה מסכת יבמות פרק יא משנה ד

האשה שנתערב ולדה בולד כלתה הגדילו התערובות ונשאו נשים ומתו בני הכלה חולצין ולא מיבמין שהוא ספק אשת אחיו ספק אשת אחי אביו ובני הזקנה או חולצין או מיבמין שהוא ספק אשת אחיו ואשת בן אחיו מתו הכשרים בני התערובות לבני הזקנה חולצין ולא מיבמין שהוא ספק אשת אחיו ואשת אחי אביו ובני הכלה אחד חולץ ואחד מיבם:

3. משנה מסכת גיטין פרק ט משנה י

בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה שנאמר (דברים כ"ד) כי מצא בה ערות דבר ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו שנאמר (דברים כ"ד) כי מצא בה ערות דבר רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה שנאמר (שם) והיה אם לא תמצא חן בעיניו:

4. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג חלק ד סימן קנג

והחרם אשר שם רבינו גרשם שלא ישא איש שתי נשים אין להתירה אלא במאה אנשים מג 'מלכיות אוניואה ונורנדיא"ה וצרפת .גם לא יתירו אותה עד שיראו טעם להתיר .גם באותו ענין שתהא] כתובה [צרורה ומונחת במשכונות או במעות.

5. שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - אה"ע סימן קכט

נשאלתי על מעשה שאירע שגירש אחד חתן קצין ונכבד את אשתו, וגופא דעובדא שהקצין פיזר לחתנו סך מאה הגרים מזומנים ומתנות ג"כ עולים לסך גדול וגם מלבושים יקרים כדי שיתן גט לבתו, ולפי דברי הרב המסדר הציעו דבריהם לפניו באשר שזה כמה שנים מיום הנישואין ולא מיתדר להו, וכבר פיזר הקצין הנ"ל ממון הרבה אולי יעלה בידו להיות אהבה בין הזוג ולא עלתה בידו והשנאה גוברת ובראותם שאין תרופה לקרב התרצו עצמם בפשר הנ"ל, ולפי דברי הרב המסדר הוכיח את המגרש על מה הוא עושה ככה בלתי ידיעת אביו והשיב שנתן תודע לאביו וביקש ממנו שיבוא בעצמו לעשות גמר וסוף ואביו מעכב את עצמו ואולי אין לו על הוצאת הדרך וגם שחמיו הקצין נשבע שאם יבוא אביו לכאן אזי לא יבוא עמו בפשר רק ירד עמו לדין וע"פ ד"ת יהיה מוכרח ליתן גט כריתות רק עכשיו רוצה לוותר לו כל הנזכר דרך פשרה מחמת רחמים, וגם נתן עוד טעם שעד מתי ליצטער וליזל תמיד בהרהורים רעים ואז נתרצה הרב להזדקק להם ובאו הזוג לקהלתו של הרב וסילקה האשה טרם נתינת הגט ליד בעלה סך מאה הגרים והמתנות והבגדים הכל כפי הפשר והבעל נתן הגט בידה ג"כ בפני הרב ובית דינו מרצונו הכל כנהוג בנתינת הגיטין, ועכשיו בא ערעור וזהו דבר הערעור הועתק ממכתב שלהם וזה לשונם: היות שנתברר לנו ע"פ כמה עדים כשרים שטרם נסיעת הבעל הנ"ל מפה קהלתו לבית חמיו נשבע בפועל ממש בפני רבים ע"פ דת ודין תה"ק שלא לגרש את אשתו בלתי ידיעת ורצון אביו הנ"ל וגם מסר מודעה בפניהם ומתוך דבריהם ניכר שגם המסירת מודעה היה בשבועה ובלא"ה מצד השבועה עצמה הלא תורה אחת לכולנו וכל הדיינים הסמוכים היושבים על כסא הוראה לפניהם ברור הדבר כשמלה מחלוקת הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל במי שנשבע שלא לגרש את אשתו ובענין אי עביד מהני ורוב הפוסקים האחרונים ז"ל מסכימים שאפי' לענין ממון הקל הוי ספיקא דדינא וק"ו בן בנו של ק"ו לענין איסור א"א החמור לזאת לדעתנו שלכתחלה לא תנשא האשה הנ"ל עד שתשתדל לה גט פטורין מחדש מבעלה הנ"ל כדי להפקיעה מאיסור אשת איש וכו' ע"כ דברי הרב המערער ובית דינו. והרב המסדר שלח לידי גופא דעובדא של נתינת הגט והפשר אשר היה בפניו וגם העתק מהערעור, ואני מעולם דרכי בשאלות הבאים אלי ממרחק שאין לקרות הפלפולים של השואל רק לראות שורש השאלה ואני לעצמי מעיין בגוף הדין כידוע למי שבקי בחיבורי נו"ב, והנה בקראי דברי המערערים תיכף נבהלתי על רב גדול ומפורסם ובי דינא רבה אשר בקהלה מפורסמת כזו יאמרו דבר כזה. ותחלת דבריהם הוא מיחזי כשקרא שהם אומרים שלכל דיינים הסמוכים היושבים על כסא הוראה לפניהם ברור כשמלה מחלוקת הפוסקים ראשונים ואחרונים במי שנשבע שלא לגרש את אשתו וכו':

סוף דבר הכל נשמע שהאשה הנ"ל מגורשת גמורה היא ושריא למהך להתנסבא לכל גבר דיתיצבי חוץ מכהן. ואמנם אף שההיתר שלה ברור אצלי אין רצוני שיסמכו עלי כ"א שיסכים בהיתר הזה גם כבוד חתני הגאון המובהק מוהר"ר יוסף נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק פוזנן וגם כבוד הרב המסדר ואז תנשא האשה מבלי מוחה, ומי שיוציא לעז אח"כ על הגט ידע כי רשת גדרו של ר"ת פרוש לרגליו ולכן יזהר כל אחד וישמע לקול הורים. דברי הד"ש.

6. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סה עמוד א

אמר איהו :איזיל אינסיב איתתא ואיבדוק נפשאי ?אמר רבי אמי :אף בזו - יוציא ויתן כתובה ,שאני אומר :כל הנושא אשה על אשתו - יוציא ויתן כתובה .רבא אמר :נושא אדם כמה נשים על אשתו ;והוא ,דאית ליה למיזיינינהי.

7. שולחן ערוך אבן העזר סימן א סעיף י

רבינו גרשום החרים על הנושא על אשתו, אבל ביבמה לא החרים, וכן בארוסה. *הגה: אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור (מהרי"ק שורש ק"א), וה"ה בכל מקום שיש דיחוי מצוה, כגון ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה (מרדכי פרק החולץ ורשב"א סימן ר"פ /ח"ג סי' תמ"ו/ מהר"ם מפאדווה סי' י"ט). אמנם יש חולקים וסברא ליה דחרם ר"ג נוהג אפילו במקום מצוה ואפילו במקום יבום, וצריך לחלוץ (הגהת מרדכי דיבמות והגהות מרדכי דכתובות וכ"כ נ"י פרק החולץ). ובמקום שאין הראשונה בת גירושין, כגון שנשתטית או שהוא מן הדין לגרשה ואינה רוצה ליקח גט ממנו, יש להקל להתיר לו לישא אחרת (כן משמע בתשובת הרשב"א). וכל שכן אם היא ארוסה ואינה רוצה להנשא לו או לפטור ממנו.* ולא פשטה תקנתו בכל הארצות. *הגה: ודוקא במקום שידוע שלא פשטה תקנתו, אבל מן הסתם נוהג בכל מקום (תשובת ר"י מינץ סי' ק"י /י'/). ועיין בי"ד סי' רכ"ח אם הלך ממקום שנהגו להחמיר למקום שנהגו להקל.* ולא החרים אלא עד סוף האלף החמישי. *הגה: ומ"מ בכל מדינות אלו התקנה והמנהג במקומו עומד, ואין נושאין שתי נשים, וכופין בחרמות ונדויין מי שעובר ונושא ב' נשים לגרש אחת מהן. וי"א דבזמן הזה אין לכוף מי שעבר חרם ר"ג (ב"י סי' פ"ז), מאחר שכבר נשלם אלף החמישי (שם בשם מהרי"ק), ואין נוהגין כן. י"א מי שהמירה אשתו, מזכה לה גט ע"י אחר ונושא אחרת, וכן נוהגין במקצת מקומות (פסקי מהרא"י סי' רכ"ו /רנ"ב/). ובמקום שאין מנהג אין להחמיר ומותר לישא אחרת בלא גירושי הראשונה (שם מנהגי רינ"וס).*

8. בית שמואל אבן העזר סימן א אות כא

ר"ג החרים וכו - 'הטעם מבואר בהג"מ דכתובות משום קטטה תיקון ולא משום דררא דאיסורא וכתב בד"מ נ"מ מזה היכא דאיכא פלוגתא בתקנתא המקיל לא הפסיד כיון דליכא חשש איסור גם כתב עכשיו אחר אלף חמישי כבר כלה הזמן ומכאן ואילך אינו אלא מנהג שנהגו להחמיר ואין אתה רשאי להתיר בפניהם לכן במקום ספיקא מעמידים על דין תורה:

9. רמב"ם הלכות אישות פרק יד הלכה יא

כסדר הזה עושין לה אם מרדה ט כדי לצערו ,ואפילו היתה נדה או חולה שאינה ראויה לתשמיש ואפילו היה בעלה מלח שעונתו לששה חדשים ואפילו יש לו אשה אחרת.

10. רמב"ם הלכות אישות פרק טו הלכה יז

וחובה על כל איש לקנות לאשתו ,אמרו חכמים אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן נכנסה בו רוח טהרה ,ולא יקנא לה ביותר מדאי ,ולא יאנוס אותה ויבעול בעל כרחה אלא לדעתה ומתוך שיחה ושמחה.

11. רמב"ם הלכות אישות פרק יד

הלכה יט :אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו ביתר על דמיה אלא כמה שהיא שוה כשאר השבויות ,היו דמיה יתר על כדי כתובתה ואמר הריני מגרשה וזו כתובתה ותלך ותפדה את עצמה אין שומעין לו אלא כופין אותו ופודה אותה אפילו היו דמיה עד עשרה בכתובתה ואפילו אין לו אלא כדי פדיונה ,במה דברים אמורים בפעם ראשונה אבל אם פדאה ונשבית פעם שנייה ורצה לגרשה הרי זה מגרש ויתן כתובה והיא תפדה את עצמה.

הלכה כ :מי שנשבית אשתו והוא במדינת הים בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין בהכרזה ופודין אותה כדרך שהבעל פודה.

12. רמב"ם הלכות אישות פרק יב הלכה יא

במה דברים אמורים בעני שבישראל אבל אם היה עשיר הכל לפי עשרו ,אפילו היה ממונו ראוי לעשות לה כמה תבשילי בשר בכל יום כופין אותו ופוסקין לה ז מזונות כפי ממונו ,ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפי 'לחם שהיא צריכה לו ח כופין אותו להוציא ותהיה כתובתה חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן.

13. כסף משנה הלכות אישות פרק יב הלכה יא

ואם היה עני ביותר וכו .'כופין אותו להוציא וכו .'כתב רבינו ירוחם שתמהו על רבינו למה כופין אותו להוציא מאחר שאין לו ממה לזונה דאם אין לו אין כופין כמו ב"ח שאין לו עכ"ל .ויש לתמוה על תמיהתם דמה ענין זה לזה דב"ח אין תקנה בדבר מה שאין כן בנדון זה שיש תקנה שיוציאנה ומאחר שאחד מתנאי הנישואין הם המזונות אם אין לו במה לזון יוציאה:

14. מגיד משנה הלכות אישות פרק יב הלכה יא

בד"א בעני שבישראל וכו .'משנה שם ומתבאר ג"כ בגמרא בפרק מציאת האשה שם דף ס"ח: ואם היה עני ביותר וכו .' בפרק המדיר דף ע"ז אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה וכו 'קמיה דשמואל אמר וכו 'עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון ורב] אמר לך [אין אדם דר עם נחש בכפיפה ובהלכות והלכתא כשמואל וכ"פ ר"ח ז"ל אבל בעל הלכות פסק כרב וכתב הרשב"א ואפילו לדברי ר"ח ורב אלפס אפשר לומר שאם אין ב"ד יכולין לכופו לזון כגון שאין לו במה לפרנס א"נ שהוא עני ואינו רוצה להשתכר להרויח ולזון שכופין אותו להוציא דהא שמואל לא דחי לה להא דרב אלא מה"ט דעד שכופין אותו להוציא יכפו אותו לזון הא אין יכולים לכופו לזון יכפוהו להוציא עכ"ל .והן הן דברי רבינו:

15. חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף ז עמוד א

הכי קאמר לה אי בעינא למינסב אחריתי נסיבנא .פי 'ואע"ג דבלאו האי תנאה מצי עביד הכי דקיימא לן יבמות ס"ה א' נושא אדם כמה נשים והוא דיכול למיקם בספוקייהו ,אפילו הכי אתני להדיא הכי משום שלא תהא קובלת עליו ,וזימנין דאהני ליה תנאה כגון דלא מצי קאי בספוקייהו ,אי נמי באתרא דנהיגי דלא למינסב אלא חדא איתתא כגון אלו הארצות שלנו דמדינא מצי מעכבא עליה שלא לשאת אשה אחרת עליה ,דכיון שנהגו בכך אדעתא דהכי אינסיבא ליה וכאילו התנת עמו דמי ,וכן קבלתי מפי מורי רבינו נר"ו.

16. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף סג עמוד ב

אלא למאן דאמר ממלאכה ,חולה בת מלאכה היא ?אלא ,מתשמיש - כולי עלמא לא פליגי דהויא מורדת ,כי פליגי - ממלאכה, מר סבר :ממלאכה לא הויא מורדת ,ומר סבר :ממלאכה נמי הויא מורדת .גופא :המורדת על בעלה - פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרים בשבת ,רבי יהודה אומר :שבעה טרפעיקין .רבותינו חזרו ונמנו ,שיהו מכריזין עליה ארבע שבתות זו אחר זו, ושולחין לה ב"ד :הוי יודעת ,שאפי 'כתובתיך מאה מנה הפסדת .אחת לי ארוסה ונשואה ,אפילו נדה , אפי 'חולה ,ואפי 'שומרת יבם .אמר ליה ר 'חייא בר יוסף לשמואל :נדה בת תשמיש היא ?אמר ליה :אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו .אמר רמי בר חמא :אין מכריזין עליה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות .אמר רבא : דיקא נמי ,דקתני :ארבע שבתות זו אחר זו ,ש"מ .אמר רמי בר חמא :פעמים שולחין לה מבית דין ,אחת קודם הכרזה ואחת לאחר הכרזה .דרש רב נחמן בר רב חסדא :הלכה כרבותינו .אמר רבא :האי בורכא !אמר ליה רב נחמן בר יצחק : מאי בורכתיה ?אנא אמריתה ניהליה ,ומשמיה דגברא רבה אמריתה ניהליה ,ומנו ?רבי יוסי בר 'חנינא .ואיהו כמאן סבר ?כי הא דאתמר רבא אמר רב ששת ,הלכה :נמלכין בה ;רב הונא בר יהודה אמר רב ששת ,הלכה :אין נמלכין בה . היכי דמיא מורדת ?אמר אמימר :דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה ,אבל אמרה מאיס עלי - לא כייפינן לה .מר זוטרא אמר :כייפינן לה .הוה עובדא ואכפה מר זוטרא ,ונפק מיניה רבי חנינא מסורא .ולא היא ,התם סייעתא דשמיא הוה . כלתיה דרב זביד אימרדא ,הוה תפיסא חד שירא ,יתיב אמימר ומר זוטרא ורב אשי ויתיב רב גמדא גבייהו ,יתבי וקאמרי :מרדה - הפסידה בלאותיה קיימין .אמר להו רב גמדא :משום דרב זביד גברא רבה מחניפיתו ליה ?והאמר רב כהנא :מיבעיא בעי רבא ולא פשיט .איכא דאמרי ,יתבי וקאמרי :מרדה - לא הפסידה בלאותיה קיימין